

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
Кафедра міжнародного та європейського права

ХАРИТОНОВ Р.Ф., ЧАЙКОВСЬКИЙ Ю.В.

ПРАВО МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Навчально-методичний посібник

Одеса

2022

УДК 341.1/8(073)

X-207

**Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Національного університету "Одеська юридична академія"
(протокол № 2 від 24 грудня 2021 р.)**

Укладачі:

Харитонов Р.Ф. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету "Одеська юридична академія";

Чайковський Ю. В. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету "Одеська юридична академія".

Рецензенти:

Хендель Н. В. – к.ю.н., доцент, професор кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Міжнародного гуманітарного університету

Качурінер В. Л. – к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Міжнародного гуманітарного університету

X Харитонов Р.Ф., Чайковський Ю.В. Право міжнародної безпеки : навч.-метод. посібник / Р.Ф. Харитонов. – Одеса : 2022. – 28 с.

© Харитонов Р. Ф., Чайковський Ю. В. 2022

© Нац. ун-т "Одеська юридична академія", 2021

ВСТУП

Протягом тисячоліть людської цивілізації більшість народів намагалися створити безпечні умови життя самостійно або з обмеженою кількістю союзників. Водночас мир розглядається лише як стан відносин між конкретними колами народів, тому навіть ті, хто проводить політику миру, прагнуть забезпечити мирні відносини, особливо зі своїми сусідами, не намагаючись зупинити чи запобігти війни у світі. Визнання необхідності глобального співробітництва між державами у сфері миру створило передумови для виникнення та розвитку нової галузі міжнародного публічного права — права міжнародної безпеки.

Слід мати на увазі зміни в об'єкті правового регулювання за останні роки. Сьогодні, в умовах небезпеки міждержавного конфлікту, зростає загроза внутрішнього конфлікту, що впливає з міжетнічних, міжетнічних та міжрелігійних конфліктів.

Сьогодні дуже актуальна тема безпеки. Причина зрозуміла. У сучасну епоху постійних військових конфліктів потрібен механізм їх розв'язання, а особливо запобігання.

Загальною метою всього сучасного міжнародного права, зазначеною в міжнародних документах і такою, що найбільш часто згадується у визначеннях міжнародного права є забезпечення миру та міжнародної безпеки. Забезпечення міжнародної безпеки зводиться до вирішення проблем, пов'язаних з виробленням й реалізацією політико-правових засобів запобігання воєн і збройних конфліктів, підтримання або відновлення міжнародного миру. У самому широкому плані весь нормативний матеріал сучасного міжнародного права спрямований на вирішення цих проблем.

Загальною метою дисципліни «Права міжнародної безпеки» є сформувати у студентів системи знань з питань забезпечення безпеки держави на різних рівнях, а також розкриття змісту ключових понять та комплексного підходу до розуміння права міжнародної безпеки як системи міжнародних відносин, заснованої на дотриманні всіма державами загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права, що виключає вирішення спірних питань і розбіжностей за допомогою сили чи загрози силою.

**ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ
«ПРАВО МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ»**

№ з/п	Тема	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
1.	Загальна характеристика права міжнародної безпеки. Історико-правові аспекти права міжнародної безпеки.	2	2	8
2.	Джерела та принципи права міжнародної безпеки.	2	2	8
3.	Поняття та види колективної безпеки.	2	2	8
4.	Універсальна система колективної безпеки.	2	2	8
5.	Регіональні системи колективної безпеки.	2	2	8
6.	Роззброєння та обмеження озброєнь.	2	4	12
7.	Україна у системі міжнародної безпеки.	2	2	8
Всього:		14	16	60

ЛЕКЦІЙНІ ЗАНЯТТЯ, ЇХ ЗМІСТ І ОБСЯГ

Тема 1. Загальна характеристика права міжнародної безпеки. Історико-правові аспекти права міжнародної безпеки (2 години)

Особливості історичного розвитку права міжнародної безпеки. Поняття міжнародної безпеки. Міжнародно-правові основи й засоби забезпечення міжнародної безпеки. Роль міжнародного права у реалізації всеосяжного підходу до безпеки. Сучасні концепції міжнародної безпеки.

Поняття, зміст і сутність права міжнародної безпеки. Система права міжнародної безпеки. Суб'єкти права міжнародної безпеки. Міжнародні міжурядові організації як суб'єкти права міжнародної безпеки.

Тема 2. Джерела та принципи права міжнародної безпеки (2 години)

Система джерел права міжнародної безпеки.

Принципи права міжнародної безпеки. Спеціальні принципи міжнародної безпеки, їх нормативний характер. Принцип неподільності міжнародної безпеки, принцип ненанесення шкоди безпеці держав. Співвідношення права міжнародної безпеки з міжнародним гуманітарним правом.

Становлення права міжнародної безпеки. Гаазькі конференції 1899 і 1907 р.р. Діяльність Ліги націй по забезпеченню мира та міжнародної безпеки. Договір про відмовлення від війни як зняття національної політики 1928 р

Тема 3. Поняття та види колективної безпеки (2 години)

Поняття, рівні й види колективної безпеки. Всеохоплююча колективна безпека. Загальна колективна безпека. Універсальна колективна безпека. Регіональна колективна безпека. Співвідношення регіональної й універсальної безпеки. Формування системи колективної безпеки. Європейська система колективної безпеки. Національні системи забезпечення безпеки. Індивідуальне застосування сили.

Тема 4. Універсальна система колективної безпеки (2 години)

Поняття універсальної системи колективної безпеки. Формування універсальної системи колективної безпеки. Загальна характеристика системи колективної безпеки в рамках ООН. Колективні заходи по запобіганню й усуненню загрози миру й актів агресії, обмеженню й скороченню озброєнь. Система підтримання миру й безпеки за Статутом ООН. Превентивні дії ООН по запобіганню порушення миру.

Діяльність Генеральної Асамблеї ООН з питань міжнародної безпеки. Склад і компетенція Ради Безпеки ООН. Дії Ради Безпеки ООН у випадку загрози миру, порушень миру й актів агресії.

Тема 5. Регіональні системи колективної безпеки (2 години)

Регіональні системи колективної безпеки: загальна характеристика. Регіональні організації в системі колективної безпеки. Умови правомірності регіональних угод і організацій колективної безпеки (гл. VIII Уставу ООН).

Регіональні конфлікти. Урегулювання регіональних конфліктів.

Європейська система колективної безпеки. Заключний акт Наради з безпеки й співробітництва в Європі 1975 р. Розвиток загальноєвропейського процесу. Найважливіші акти НБСЄ й ОБСЄ. Нові явища в діяльності ОБСЄ.

Організація Північноатлантичного договору (НАТО). Цілі і структура Організації Північноатлантичного договору. Операції НАТО проти Югославії 1999 р. і міжнародна безпека.

Організація американських держав.

Асоціація держав Південно-Східної Азії. Договір про оборону Південно-східної Азії.

Система колективної безпеки в рамках СНД.

Ліга арабських держав.

Організація африканської єдності.

Організація ісламська конференція.

Тема 6. Роззброєння та обмеження озброєнь (2 години)

Поняття роззброєння. Правові основи роззброєння. Положення Уставу ООН щодо роззброєння. Загальне й повне роззброєння, часткове роззброєння. Заходи щодо роззброєння. Міжнародно-правові проблеми роззброєння. Обмеження озброєнь.

Заборона й ліквідація зброї масового знищення. Режими нерозповсюдження зброї масового знищення. Проблема загальної заборони нових видів зброї масового знищення. Звичайні озброєння й роззброєння. Ракетно-ядерне роззброєння. Заборона хімічної, бактеріологічної, радіологічної, екологічної зброї.

Історичний розвиток питання про нерозповсюдження ядерної зброї. Система нерозповсюдження ядерної зброї. Зобов'язання ядерних держав про незастосування першими ядерної зброї.

Обмеження стратегічних наступальних озброєнь. Роль СРСР та США в обмеженні стратегічних озброєнь.

Положення міжнародного права щодо заборони хімічної зброї.

Становлення заборони біологічної і токсичної зброї. Поняття біологічної зброї.

Скорочення військових потенціалів держав до меж розумної достатності.

Заходи зі зміцнення довіри та безпеки, контроль за діяльністю держав у військовій сфері.

Поняття демілітаризації та нейтралізації території або просторової сфери. Повна й часткова демілітаризація. Без'ядерні зони. Зони миру. Сучасний нейтралітет і його роль у підтримці міжнародного миру й безпеки. Види нейтралітету.

Тема 7. Україна у системі міжнародної безпеки (2 години)

Нормативно-правові засади участі України у міжнародних заходах у сфері безпеки. Інституційні основи національної безпеки України. Загальний огляд системи воєнної безпеки України. Нормативні та інституційні основи інших видів національної безпеки. Вектори розвитку Української держави у сфері безпеки.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Загальна характеристика права міжнародної безпеки. Історико-правові аспекти права міжнародної безпеки (2 години)

1. Особливості історичного розвитку права міжнародної безпеки.
 2. Поняття міжнародної безпеки.
 3. Завдання забезпечення міжнародної безпеки.
 4. Міжнародно-правові основи й засоби забезпечення міжнародної безпеки.
- Роль міжнародного права у реалізації всеосяжного підходу до безпеки.

5. Сучасні концепції міжнародної безпеки.
6. Поняття, зміст і сутність права міжнародної безпеки.
7. Система права міжнародної безпеки.
8. Суб'єкти права міжнародної безпеки.
9. Міжнародні міжурядові організації як суб'єкти права міжнародної безпеки.

Тема 2. Джерела та принципи права міжнародної безпеки (2 години)

1. Система джерел права міжнародної безпеки.
 2. Роль статуту ООН як головного правового акту щодо забезпечення джерел права міжнародної безпеки.
 3. Універсальні договори, направлені на підтримання миру та загальносвітового правопорядку.
 4. Регіональні угоди в Європі, Азії, Африці, направлені на підтримання миру і світового правопорядку та мінімізації наслідків військових конфліктів на цих континентах.
 5. Двосторонні угоди між країнами щодо підтримання миру та безпеки.
 6. Заяви та декларації про мир та безпеку у світі. Їх роль для права міжнародної безпеки та міжнародного права взагалі.
 7. Принципи права міжнародної безпеки.
 8. Спеціальні принципи міжнародної безпеки, їх нормативний характер.
- Принцип неподільності міжнародної безпеки, принцип ненанесення шкоди безпеці держав.

Тема 3. Поняття та види колективної безпеки (2 години)

1. Поняття, рівні й види колективної безпеки.
2. Всеохоплююча колективна безпека.
3. Загальна колективна безпека
4. Універсальна колективна безпека.
5. Регіональна колективна безпека. Співвідношення регіональної й універсальної безпеки.
6. Європейська система колективної безпеки.
7. Національні системи забезпечення безпеки.
8. Індивідуальне застосування сили.
9. Формування системи колективної безпеки.

Тема 4. Універсальна система колективної безпеки (2 години)

1. Поняття універсальної система колективної безпеки.

2. Формування універсальної системи колективної безпеки.
3. Загальна характеристика системи колективної безпеки в рамках ООН. Колективні заходи по запобіганню й усуненню загрози миру й актів агресії, обмеженню й скороченню озброєнь.
4. Система підтримання миру й безпеки за Статутом ООН.
5. Превентивні дії ООН по запобіганню порушення миру.
6. Діяльність Генеральної Асамблеї ООН з питань міжнародної безпеки.
7. Склад і компетенція Ради Безпеки ООН. Дії Ради Безпеки ООН у випадку загрози миру, порушень миру й актів агресії.

Тема 5. Регіональні системи колективної безпеки (2 години)

1. Регіональні системи колективної безпеки: загальна характеристика.
2. Регіональні організації в системі колективної безпеки.
3. Умови правомірності регіональних угод і організацій колективної безпеки (гл. VIII Уставу ООН).
4. Регіональні конфлікти. Урегулювання регіональних конфліктів.
5. Європейська система колективної безпеки. Заключний акт Народи з безпеки й співробітництва в Європі 1975 р. Розвиток загальноєвропейського процесу. Найважливіші акти НБСЄ й ОБСЄ. Нові явища в діяльності ОБСЄ.
6. Організація Північноатлантичного договору (НАТО). Цілі і структура Організації Північноатлантичного договору.
7. Операції НАТО проти Югославії 1999 р. і міжнародна безпека.
8. Організація американських держав.
9. Асоціація держав Південно-Східної Азії. Договір про оборону Південно-східної Азії.
10. Система колективної безпеки в рамках СНД.
11. Ліга арабських держав.
12. Організація африканської єдності.
13. Організація ісламська конференція.

Тема 6. Роззброєння та обмеження озброєнь (4 години)

1. Поняття і правові основи роззброєння.
2. Положення Уставу ООН щодо роззброєння.
3. Загальне й повне роззброєння, часткове роззброєння.
4. Міжнародно-правові проблеми роззброєння. Обмеження озброєнь.
5. Характеристика угод по роззброєнню.
6. Система нерозповсюдження ядерної зброї.
7. Заборона ядерних випробувань.
8. Роль СРСР та США в обмеженні стратегічних озброєнь. Роль США та РФ.
9. Положення міжнародного права щодо заборони хімічної зброї. Організація по забороні хімічної зброї (ОЗХЗ).
10. Становлення заборони біологічної і токсичної зброї. Поняття біологічної зброї.
11. Скорочення військових потенціалів держав до меж розумної достатності. Доктрина стримування. Скорочення звичайних збройних сил у Європі. Контроль за поширенням легкої й стрілецької зброї.

12. Заходи зі зміцнення довіри та безпеки, контроль за діяльністю держав у військовій сфері.
13. Поняття демілітаризації та нейтралізації території або просторової сфери. Повна й часткова демілітаризація. Без'ядерні зони. Зони миру.
14. Демілітаризація й нейтралізація територій та простору.

Тема 7. Україна у системі міжнародної безпеки (2 години)

1. Загальний огляд зовнішньополітичної діяльності Української держави, її членство у міжнародних організаціях.
2. Без'ядерний статус України: історія та сучасність.
3. Система воєнної безпеки на території України: сучасні виклики та загрози.
4. Актуальність міжнародної інформаційної безпеки для сучасної Української держави.
5. Участь України у міжнародних заходах забезпечення міжнародної соціальної безпеки.
6. Транскордонне переміщення відходів за законодавством України.

САМОСТІЙНА РОБОТА

У рамках самостійної роботи студенти виконують наукову доповідь для виступу на семінарському занятті. Тема наукової доповіді обирається студентом із запропонованих. Доповідь повинна бути самостійним науковим дослідженням певного питання.

Теми наукових доповідей:

1. Історичні передумови становлення та розвитку права міжнародної безпеки.
2. Сучасні міжнародні конфлікти: загальний огляд та їх характеристика.
3. До питання актуальності та ефективності сучасних способів забезпечення міжнародного правопорядку.
4. Міжнародна воєнна безпека: сучасні загрози та способи їх усунення.
5. Гібридна війна, як загроза міжнародній безпеці.
6. Контртерористичні операції, як засіб забезпечення міжнародної безпеки.
7. Міжнародно-правові критерії правомірності обмеження прав людини в умовах протидії тероризму.
8. Міжнародна криза, як наслідок реалізації загроз у сфері економічної безпеки.
9. Міжнародно-правовий режим роззброєнь та обмеження озброєнь.
10. Діяльність неурядових міжнародних організацій, як спосіб забезпечення екологічної безпеки.
11. Сучасний стан міжнародно-правового регулювання у сфері ядерної безпеки (до питання актуальності).
12. Особливості статусу Ізраїля у сфері міжнародної ядерної безпеки.
13. «Ядерний клуб» та загрози його існування.
14. Силовий захист прав людини: міжнародно-правове регулювання.
15. Стандарти захисту інформації в країнах НАТО та ЄС.
16. Міжнародно-правовий режим захисту прав людини в умовах боротьби з тероризмом.
17. Міжнародно-правовий режим захисту цивільного населення в умовах війни та збройних конфліктів.
18. Право міжнародної безпеки та невизнані держави: теоретичні та практичні питання взаємодії.
19. Інформаційна війна та її вплив на міжнародну безпеку.
20. Міжнародно-правові критерії правомірності гуманітарних силових операцій.
21. Контроль за експортом зброї, як спосіб забезпечення міжнародної безпеки.
22. Національна безпека та міжнародна безпека: взаємозв'язок та критерії відмежування.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література:

1. Безпека у глобальному світі / Константинов В.Ю., Мінгазутдінов І.О., Капітоненко М.Г., Галака С.П., Кривонос Р.А. // Міжнародні системи та глобальний розвиток : підручник / Кер. авт. колективу О.А. Коппель; за ред. Л.В. Губерського, В.А. Манжолі. – К.: «Київський університет», 2008. – с. 389-468.
2. Бодрук О. Структури воєнної безпеки: національний та міжнародний аспекти. Київ : НППМБ, 2001. 299 с.
3. Буткевич, В.Г. Міжнародне право. Основні галузі: підручник / В.Г. Буткевич, В.В. Мицик, О.В. Задорожній; за ред. В.Г. Буткевича. – К. : Либідь, 2004.
4. Варналій З.С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики: Вибр. наук. праці / За ред. З.С. Варналія. К.: НІСД. 2016. 528 с.
5. Вітошинський Б. Війна і міжнародне право: збірник праць. Київ: УВС ім. Ю. Липи, 2014. 559 с.
6. Глобальна та національна безпека: підручник. За заг.ред. Г.П. Ситника. Київ: НАДУ. 2016. 784с.
7. Ліпкан В.А. Національна і міжнародна безпека в визначеннях та поняттях. Київ : Текст, 2006. 256 с.
8. Міжнародні системи та глобальний розвиток : підручник / за ред. Л.В. Губерського, В.А. Манжолі. Київ : «Київський університет», 2008. 512 с.
9. Репецький, В.М. Міжнародне гуманітарне право : підручник / В.М. Репецький, В.М. Лисик. – Л. : Знання, 2007.
10. Світова гібридна війна: український фронт: монографія. За заг. ред. В.П. Горбуліна. К.: НІСД. 2017. 496 с.
11. Сушко О., Горбач В., Козій І., Матюханов А. Зовнішня та безпекова політика: шанси та межі багатовекторності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.euroatlantica.info/index.php?id=4192>.
12. Україна в системі міжнародної безпеки. Національний інститут проблем міжнародної безпеки. Київ : ПЦ «Фоліант», 2009. 572 с.
13. Черкес, М.Ю. Міжнародне право: підручник. – 5-те вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2006.

Додаткова література:

1. Актуальні питання протидії тероризму у світі та в Україні: аналіт. Доповідь. За заг. ред. О.О. Резнікової. К.: НІСД. 2017. 60 с.
2. Алексеєнко І.В. Міжнародні організації в системі міжнародних відносин / І.В. Алексеєнко // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – К., 2005. – Вип. 30. – С. 577–587.
3. Антологія української юридичної думки. Том 8: Міжнародне право / Упорядники В.Н. Денисов, К.О. Савчук. – К., 2004.
4. Антонович М.М. Україна в міжнародній системі захисту прав людини. – К., 2000.
5. Аракелян М.Р., Делінський О.А. Міжнародно-правові аспекти становлення та розвитку європейської системи безпеки: Метод. рекомендації та прогр. курсу / М-

- во освіти і науки України. ОНЮА. Каф. Права Європейського Союзу та порівняльного правознавства. – О.: Юрид. л-ра, 2007. – 35 с.
6. Базов, В. Загальна характеристика чинного законодавства щодо кримінальної відповідальності за порушення законів та звичаїв війни (воєнні злочини) // Укр. часопис міжнар. права. – 2003. – № 4. – С. 100–105.
 7. Базов, В.П. Право війни: Порадник для командного складу Збройних Сил України. – К., 1997.
 8. Бруз, В.С. ООН і врегулюванн міжнародних конфліктів. – К.: Либідь, 1995.
 9. Буяджа С. Позитивний досвід правового регулювання боротьби з кіберзлочинністю в країнах ЄС / С. Буяджа // Європейський політичний і правовий дискурс. – 2017. – Vol. 4. – Iss. 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2017/2017-4-4/07.pdf>.
 10. Васильев, В.А. Международное сотрудничество Украины в сфере разоружения и контроля над вооружениями // Підприємництво, господарство і право. – 2001. – № 6. – С. 93-97.
 11. Войтович, С.А. Принципы международно-правового регулирования межгосударственных экономических отношений : учеб. пособие. – К., 1988.
 12. Гальчинський А.С. Криза і цикли світового розвитку. Київ : «АДЕФ-Україна», 2009. 392 с.
 13. Гашимов Е. Право міжнародної безпеки: [міжнародне право]. / Віче. – 2008. - №15. – С.45-46.
 14. Горбулін В.П., Шевцов А.І. Шляхи зміцнення національної безпеки України. *Стратегічна панорама*. 2010. № 1 (38). С. 6-16.
 15. Делінський О.А. Європейська система безпеки: міжнародно-правові аспекти становлення і розвитку. - Х., 2003. - 20с.
 16. Дженіс М., Кей Р., Бредлі Е. Європейське право у галузі прав людини: Джерела і практика застосування. – К., 1998.32
 17. Зелинская, Н.А. Международные преступления и международная преступность: монография. – О. : Юрид. літ., 2006.
 18. Зелинская, Н.А. Политические преступления в системе международной преступности / Одес. нац. юрид. акад. – О. : Фенікс, 2003.
 19. Каляев А. Збройні сили України у миротворчих операціях ООН і ОБСЄ. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Збірник наук. праць*. 2009. №14. С. 396–408.
 20. Качинський А.Б. Індикатори національної безпеки: визначення та застосування їх граничних значень: монографія. Київ : НІСД, 2013. 104 с.
 21. Коваль І.М. Глобалізація, загальна безпека і безпека в Україні. Одеса: «Астропринт», 2008. С. 33-46.
 22. Константинов В.Ю., Мінгазутдінов І.О., Капітоненко М.Г., Галака С.П., Кривонос Р.А. Безпека у глобальному світі / Міжнародні системи та глобальний розвиток : підручник / Кер. авт. колективу О.А. Коппель; за ред.. Л.В. Губерського, В.А. Манжолі. Київ: «Київський університет», 2008. С. 389-468.
 23. Короткий, Т.Р. Международно-правовое регулирование в сфере обеспечения ядерной безопасности и радиационной защиты / Т.Р. Короткий, О.В. Чорба // Причорномор. Екол. Бюл. – 2002. – № 2(4). – С. 43-49.

24. Кулеба, Д.І. Участь України в міжнародних організаціях. Правова теорія і практика./ За науковою редакцією О.В. Задорожного / Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин.- К.: Видавничий дім «Промені», 2007.- 304 с.
25. Льовін А.В. Міжнародно-правове регулювання передач ядерних матеріалів: нормативний аспект. Київ, 2011. 215 с
26. Маланчук, П. Вступ до міжнародного права за Ейкхерстом : пер. з англ. – Х. : Консум, 2000.
27. Мацкевич, Д.Н. Правовые методы регулирования международных политических конфликтов // Актуальні проблеми політики. – 2001. – Вип. 12. – С. 128–136.
28. Мережко О.О. Право міжнародних договорів: Сучасні проблеми та практика.– К., 2002.
29. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство / Геєць В.М., Кизим М.О., Клебанова Т.С., Черняк О.І. та ін.; за ред. Геєця В.М.: монографія. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2006. 240 с.
30. Неліп, М.І. Силовий захист прав людини: Питання легітимності в сучасному міжнародному праві / М.І. Неліп, О.О. Мережко. – 2-е вид. – К. : Наук. думка, 1999.
31. Ніццький договір та розширення ЄС / М-во юстиції України. Центр порівнял. права; За наук. ред. С.Шевчука. – К.: Логос, 2001. – 196 с.
32. Ноговіцина Ю.О. Міжнародно-правові аспекти правонаступництва України. –К., 2006.
33. ОБСЄ: сучасні виклики та перспективи розвитку. Аналітична доповідь. Національний інститут стратегічних досліджень при Президенті України. – URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1518/>.
34. Пирожков С.І. Концептуальні підходи до формування системи національної безпеки України. *Стратегічна панорама*. 2003. № 1. С. 93-106.
35. Право національної безпеки та військово-правове право: історія, сучасність, перспективи. Збірник матеріалів круглого столу. Упоряд.: М.М. Прохоренко, П.П. Богуцький. За заг. ред. М.М. 8. 8. Прохоренка. К.: ФОП Ямчинський О.В. 2019. 168 с.
36. Резнікова О.О., А.О. Місюра, С.В. Дрьомов, К.Є. Войтовський. Міжнародний досвід боротьби із сепаратизмом: висновки для України: аналіт. доп. Київ: НІСД, 2016. 52 с. – URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Separatism_druk-8a53a.pdf.
37. Репецький В.М. Дипломатичне і консульське право. – Львів, 2002.
38. Репецький, В. Проблеми нейтралітету на пострадянському просторі: міжнародно-правові аспекти // Вісн. Львів. ун-ту. Серія “Міжнародні відносини”. – 2003. – Вип. 10. – С. 67–72.
39. Ржевська В.С. ООН — етап у розвитку концепції колективної безпеки. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2011. № 96(1). С. 159-162. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2011_96\(1\)_28](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2011_96(1)_28).
40. Ржевська, В.С. Право держави на самооборону і міжнародна безпека / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка; Ін-т міжнар. відносин. – К.: Видав. дім “Промені”, 2005. – (Б-ка кафебри міжнародного права).

41. Світова гібридна війна: український фронт: монографія / за заг. ред. В.П. Горбуліна. – К.: НІСД, 2017. – 496 с
42. Світова гібридна війна: український фронт: монографія / за заг. ред. В.П. Горбуліна. Київ: НІСД, 2017. 496 с.
43. Сербіна Ю., О. Сирінська, О. Степаненко, Р. Томенчук, Г. Шелест. Головування України в ОБСЄ у 2013 р.: підведення підсумків та окреслення перспектив : аналітична доповідь. Київ, 2013. 13 с.
44. Стаканов Р.Д. Регіональна політика регулювання міжнародної трудової міграції: / Р.Д. Стаканов. – Ужгород, 2017. – 550с.
45. Стародуб Т. С. Підходи до визначення «регіональна безпека». *Стратегічна панорама*. 2006. № 3. С. 54-59.
46. Ткачук П.П., Гула Р.В., Сивак І.О. Інформаційна війна і національна безпека. Львів: НА СВУ, 2015. 265 с.
47. Трансформація національних концепцій безпеки як відповідь на нові глобальні та регіональні виклики і загрози: досвід України та НАТО : зб. міжнар. конф. / упоряди. В.Ю. Цюкало, М.О. Паламарчук, В.О. Семененко; за аг. ред. К.А. Кононенка. Київ: НІСД, 2012. 80 с.
48. Тускоз, Жан. Міжнародне право : підручник : пер. с франц. – К. : АртЕк, 1998.
49. Україна в системі міжнародних заходів щодо придністровського врегулювання: пріоритети та інструменти : аналітична доповідь / Г. Шелест, І. Максименко, Ю. Сербіна, Л. Хомич; за ред. В. Якушика. Одеса: Фенікс, 2011. 100 с.
50. Українська дипломатична енциклопедія. У 2-х т. / Редкол.: Л.В. Губерський (голова) та ін. – К.: Знання України, 2004.
51. Фальковський А.О. Міжнародне право та сучасні проблеми безпеки (аналіз поглядів Ю. Габермаса) // Актуальні проблеми держави та права: Збірник наукових праць. – Одеса: Юридична література, 2005. – Вип. 25. – С. 30-33.
52. Хилько М.І. Екологічна безпека України: Навчальний посібник. К., 2017. - 266 с.
53. Цибуленко, Є. Зброя об'ємного вибуху у світлі міжнародного гуманітарного права // Право України. – 1998. – № 12. – С. 107–111.
54. Цибуленко, Є. Оттавська конвенція – інструмент заборони протипіхотних мін // Право України. – 1999. – № 9.
55. Цибуленко, Є.М. Міжнародно-правове регулювання застосування звичайних озброєнь : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – К., 1999.
56. Ярмакі, В.Х. Історико-правові аспекти виникнення та розвитку інституту нейтралітету в міжнародному гуманітарному праві // Вісник Одес. ін-ту внутр. справ. – 2005. – № 1. – С. 249–252.

Міжнародні видання:

1. A Decade of Human Security: Global Governance and New Multilateralisms/ Edited by Sandra Jean MacLean, David Ross Black, Timothy M. Shaw. - Ashgate Publishing, Ltd., 2006. 264 p.

2. Between Sovereignty and Global Governance: the UN, the State and Civil Society. N.Y., 1998. 200 p.
3. Brenda Shaffer. U.S. Policy, in Lynch. The South Caucasus, pp. 53-62.
4. Bruno L. NATO's Enhanced Opportunities Partners URL: <http://www.gmfus.org/blog/2016/06/29/natos-enhanced-opportunities-partners>; Ukraine has submitted an official request to be a member of the NATO Enhanced Opportunities Programme, Deputy Foreign Minister. URL: https://en.lb.ua/news/2016/09/23/1911_ukraine_applies_nato_enhanced.html (дата звернення 4.08.2020)
5. Bugnion, F. The International Committee of the Red Cross and the Development of International Humanitarian Law // Chicago Journal of International Law. – 2004. – Vol. 5, № 1. – P. 191–215.
6. Calvo G. A. Monetary Policy Challenges in Emerging Markets: Sudden Stop, Liability Dollarization, and Lender of Last Resort // NBER Working Papers. – 2006.
7. Cassese A. The International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia and Human Rights / Antonio Cassese // European Human Rights Law Review. – 1997. – Vol. 4. – Pp. 335-347.
8. Cassese, Antonio. International Criminal Law. – Oxford University Press, 2003. – 528 p.
9. Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949. – Geneva: ICRC, 1987.
10. Commentary published under the general editorship of J. S. Pictet. I Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field. – Geneva : ICRC, 1952.
11. Commentary published under the general editorship of J. S. Pictet. II Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of Wounded, Sick and Shipwrecked Members of Armed Forces at Sea. – Geneva: ICRC, 1960.
12. Commentary published under the general editorship of J. S. Pictet. III Geneva Convention Relative to the Treatment of Prisoners of War. – Geneva: ICRC, 1960.
13. Commentary published under the general editorship of J. S. Pictet. IV Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War. – Geneva: ICRC, 1958.
14. Cooper R. H. Responsibility to Protect: The Global Moral Impact for the 21st Century. - New York : Macmillan, 2009. 271 p.
15. Country Report: Georgia. – The Economist Intelligence Unit, November 2009. 220 p.
16. Country Report: Georgia. *The Economic Intelligence Unit*, November 2003. 198 p.
17. Diamint R. Democracia y seguridad in America latina/ Rut C. Diamint - Bueno Aires: Universidad Torcuato di Tella, 2001. 231 p.
18. Ekaterine Metreveli and Ester Hakobyan. The Political Underpinnings of U.S. Bilateral Aid to the Countries of Transcaucasus. – Democratizatsia , vol. 9, no. 3 (summer 2001), pp. 367-381.
19. Europa und seine Au.enpolitik: Javier Solana Madariaga / hrsg. von A. Laschet, F. Pfluger. — Monschau: Weiss, 2007. — 144 s.

20. European Security Strategy: A Secure Europe in a Better World. Bruxelles, 2003. - 15 p. URL:<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>. (дата звернення 4.08.2020)
21. Foreign & Security Policy [Electronic resource] // European Union. — Mode of access: http://europa.eu/pol/cfsp/index_en.htm. (дата звернення 4.08.2020)
22. Fox, Hazel. The Law of State Immunity. — Oxford University Press, 2002. — 550 p.
23. Frerks G. Human Security and International Insecurity. Goldewijk.. - Wageningen Academic Pub, 2007. 320 p.
24. Frohlich, S. Die Europäische Union als globaler Akteur: eine Einführung / S. Frohlich. 1. Aufl. — Wiesbaden: VS, Verl. für Sozialwiss., 2008. — 305 s.
25. Gaedtke, J.-Ch. Europäische Außenpolitik / J.-Ch. Gaedtke. — Paderborn: Ferdinand Schöningh, 2009. — 280 s.
26. Gareth E. The Responsibility to Protect: Ending Mass Atrocity Crimes Once and For All. Washington : Brookings Institution Press, 2009. 349 p.
27. Georgia Proposes New ‘Mechanics’ for Relations with Russia. Civil Georgia, September 22, 2004, URL: <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=7891>. (дата звернення 4.08.2020)
28. Globale Außenpolitik der Europäischen Union: interregionale Beziehungen und «strategische Partnerschaften» / hrsg. A. Bendiek, H. Kramer. 1. Aufl. — Baden-Baden: Nomos, 2009. — 237 s.
29. Gottwalde M. Humanizing security? The EU's responsibility to protect in the Libyan crisis. FIIA Working paper. №. 75. 2012 29 p.
30. Hampson F. O., Oliver D. F. Pulpit Diplomacy: A critical Assessment of the Axworthy Doctrine. International Journal. 1998. Vol. 53, N 3. P. 379–406.
31. Handwörterbuch Internationale Politik / hrsg. W. Woyke. 12. Auflage. — Oplagen, 2011. — 690 s.
32. Human Development Report, 1994: United Nations Development Programme / by United Nations Development Programme. N.Y. : Oxford University Press, 1994. 226 p.
33. Jaba Devdariani. Europe Remains Ambiguous in its South Caucasus Neighborhood. Central Asia Caucasus Analyst, July 14, 2004. GEORGIA. 200 p.
34. Joint Press Release by the European Commission and the World Bank, June 16, 2004. URL: http://www.seerecon.org/Georgia/press_release.pdf. (дата звернення 4.08.2020)
35. Kaldor M. Human security: a new strategic narrative for Europe. International affairs Vol. 83, No. 2 P. 273-288.
36. Keith K.. Towards a Practical Human Security Agenda. Geneva Centre for the Democratic control of armed force. Policy paper. №. 26. Geneva, 2007. 20 p.
37. Keukeleire, S. The Foreign Policy of the European Union / S. Keukeleire, J. MacNaughtan. — Hampshire, New York: Palgrave Macmillan, 2008. — 374 p.
38. Kittichaisaree, Kriangsak. International Criminal Law. — Oxford University Press, 2001. — 514 p.
39. Kofi Annan, in a statement delivered to the Foreign Affairs Committee of the Chinese People's Political Consultative Conference in April 1998 URL: www.un.org/Pubs/chronicle/1998/issue1/0198p3.html. (дата звернення 4.08.2020)

40. Kretzmer, David. Targeted Killing of Suspected Terrorists: Extra-Judicial Executions or Legitimate Means of Defence? // *The European Journal of International Law*. – 2005. – Vol. 16. – No.2. – P. 171–212. – <<http://www.ejil.org/journal/Vol16/No2/art1.pdf>>.
41. Kupiecki Robert . Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP 2014 jako instrument polityki państwa. Uwarunkowania zewnętrzne i aspekty procesowe URL : https://www.bbn.gov.pl/ftp/dok/03/KUPIECKI_33-2015.pdf. (дата звернення 4.08.2020)
42. Lima , Laura. *Worlding Brazil: Intellectuals, Identity and Security*. NY, 2015. 579 p.
43. Lloyd A. Canada and human security: the need for leadership. *International Journal*. 1997. Vol. 52. N 2. P. 183–196.
44. Lloyd A. Human Security: An Opening for UN Reform. *The United Nations and Global Security*. P. 245–260.
45. MacFarlane, Neil; Yuen FoongKhong. Neil MacFarlane; Yuen FoongKhong. eds. *Human security and the UN: a critical history*. United Nations intellectual history project (illustrated ed.). Indiana University Press. 2010 - 368 p.
46. MacFarlane, Neil; Yuen FoongKhong. Neil MacFarlane; Yuen FoongKhong. eds. *Human security and the UN: a critical history*. United Nations intellectual history project (illustrated ed.). Indiana University Press. 2010 - 368 p.
47. Mary K. *Human Security*. Polity, 2007. 228 p.
48. Melissa J., DeJong B. A. *Human Security and Canadian Foreign Policy: The New Face of Canadian Internationalism*. University of Western Ontario, 2006 [Электронный ресурс]. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/etd6731_MDeJong.pdf (дата звернення: 20.08.2020).
49. Millennium Challenge Corporation, Press Release, URL: http://www.mca.gov/public_affairs/press-releases/PR_Eligible.pdf. (дата звернення 4.08.2020)
50. Moloeznik M. *Seguridsd civilizacional y crisis de identidad de las fuerzas armadas latinoamericanas*. Доклад на X Конгрессе Международной федерации по изучению стран Латинской Америки и Карибского бассейна (ФИЕАЛК). М., 25-29. VI.2001.
51. Natalia Antelava. *United States Cuts Development Aid to Georgia*. *Eurasia Insight*, September 29, 2003. URL: <http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav092903.shtml>. (дата звернення 4.08.2020)
52. *National Defense Authorization Act for fiscal year 2017*. URL: <http://docs.house.gov/billsthisweek/20161128/CRPT-114HRPT-S2943.pdf> (дата звернення 4.08.2020)
53. *NATO Handbook (2001) / NATO Office of information and Press*. – 1110 Brussels, – Belgium.
54. *NATO to Dispatch Liaison Officer to Georgia*. *Civil Georgia*, September 9, 2004. URL: <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=7846>. (дата звернення 4.08.2020)
55. *NATO's New Role in the NIS Area, Interim Project Report: NATO and its Partners in Eastern Europe and the Southern Caucasus* (Warsaw: Osrodek Studiow Wschodnich Centre for Eastern Studies, December 2003), at pp. 42-46.

56. Oberleitner G. Human security: a challenge to international law. *Global governance*. № 11. 2005. P. 185-203.
57. Office of the Secretary of State, Congressional Budget Justification, 2003. 120 p.
58. Owens H. The Human Security Paradigm Shift: A New Lens on Canadian Foreign Policy? : Report of the University of British Columbia Symposium on Human Security. *Canadian Foreign Policy*. 1999. № 7. P. 1-18.
59. Partnership for Peace: Framework Document. Ministerial Meeting of the North Atlantic Council/ North Atlantic Cooperation Council, NATO Headquarters, Brussels, 10-11 January 1994. URL: <http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c940110b.htm> (дата звернення 15.08.2020)
60. Patric Winton Milband: UK has moral duty to intervene URL: <http://www.guardian.co.uk/politics/2008/feb/12/foreignpolicy.iraq>. (дата звернення 4.08.2020)
61. Post R. National Security and the amended Freedom of Information Act. *Yale law Journal*. Vol. 85. January. 1985. P. 120-133.
62. President Bush to Travel to Georgia, URL: <http://georgia.usembassy.gov/events/event20050325BushVisit.html>. (дата звернення 4.08.2020)
63. Rand Corporation. Congressional Recourses: National Security Newsletter. September 2010 Highlights. URL: <http://www.rand.org/congress/newsletter> (дата звернення 4.08.2020)
64. RFE/RL Newline, July 28, 2003, URL: <http://www.rferl.org/newline/2003/07/2TCA/tca-280703.asp>. (дата звернення 4.08.2020)
65. Schneider F., Buehn A., Montenegro C. *ShadowEconomiesAllovertheWorld: NewEstimatesfor 162 Countriesfrom 1999 to 2007* (Електронний ресурс). – Режим доступу: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.econ.jku.at/members/Schneider/>
66. Shaw, M.N. *International Law, Fifth Edition*. – Cambridge, 2003.
67. Shraga, Daphna and Zacklin, Ralph. The International Criminal Tribunal for Rwanda // *European Journal of International Law*. – 1996, Vol. 7, No. 4. – P. 501-518. – <<http://ejil.org/journal/Vol7/No4/art3.html>>.
68. Sliedregt E. *The Criminal Responsibility of individuals for Violations of International Humanitarian Law* / Elies van Sliedregt. – Hague : Asser Press, 2003. – 466 p.
69. Streinz, R. *Der Vertrag von Lissabon zur Reform der EU* / R. Streinz, Ch. Ohler, Ch. Herrmann. — Munchen: C.H. Beck, 2010. — 430 s.
70. Sustainment and Stability Operations Program (SSOP) Formally Begins, URL: <http://georgia.usembassy.gov/events/event20050423SSOPOpen.html>. (дата звернення 4.08.2020)
71. *The Law of the War Crimes : national and international approaches* / ed. by Timothy L. H. McCormack, Gerry J. Simpson. – London, Boston : Kluwer Law International, 1997. – XXVII+262 p.
72. *The Responsibility to Protect: Report of International Commission on Intervention and State Sovereignty*. Ottawa : International Development Research Centre, 2001 106 p.

73. Thomas C. Globalization, Human Security, and the African Experience. Boulder, Co and London : Lynne Rienner Publishers, 1999. 211 p.
74. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12007L%2FTXT> (дата звернення 01.08.2020)
75. Treaty on European Union [Electronic resource] // The Lisbon Treaty. — Mode of access: <http://www.lisbon-treaty.org/wcm/the-lisbon-treaty/treaty-on-europeanunion-and-comments.html> . (дата звернення 4.08.2020)
76. U.S. Announces New Military Assistance Program for Georgia. 200 p.
77. U.S. Announces New Military Assistance Program for Georgia. Civil Georgia, November 5, 2004, URL: <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=8271>. (дата звернення 4.08.2020)
78. U.S. to Grant Georgia \$500 ml in Frames of MCA. – Civil Georgia , May 28, 2004, URL: <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=7021>. (дата звернення 4.08.2020)
79. Vladimir Socor. New Group of Georgia’s Friends Founded. Eurasia Daily Monitor , February 7, 2005. P. 33-47.
80. Warbrick, Colin. The European Response to Terrorism in an Age of Human Rights // The European Journal of International Law. – 2004. – Vol. 15. – No. 5. – P. 989–1018. —<<http://www.ejil.org/journal/Vol15/No5/6.pdf>

Базові нормативно-правові акти:

1. Віденська конвенція «Про консульські зносини» 24 квітня 1963 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_047#Text
2. Декларація ООН про принципи міжнародного права 1970 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_569.
3. Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
4. Заключний акт НБСЄ Хельсінкі 1975 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_055.
5. Заключний акт НБСЄ Хельсінкі 1975 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_055
6. Международная конвенция о борьбе с захватом заложников: Принята ГА ООН 17 декабря 1979. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/hostages.shtml
7. Нью-Йоркська Конвенція «Про спеціальні місії» 8 грудня 1969 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_092#Text
8. Статут Організації Об'єднаних Націй [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_010.
9. Статут Ради Європи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_001.
10. Статут Співдружності Незалежних Держав [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/997_033.

Інформаційні ресурси:

1. Офіційний сайт ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.un.org>.
2. Офіційний сайт НАТО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nato.int>.
3. Офіційний сайт РСЄ: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.coe.int/ru/web/portal/home>
4. Офіційний сайт офіса РСЄ в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv>
5. Офіційний сайт ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eeas.europa.eu>.
6. Суд ЄС: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://curia.europa.eu/>
7. База рішень ЄСПЛ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hudoc.echr.coe.int>.
8. Список ключових слів для пошуку рішень Європейського суду з прав людини в базі даних HUDOC [Електронний ресурс] Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/04041CB11A2E814EC2257F9900411906](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/04041CB11A2E814EC2257F9900411906)
9. Офіційний сайт ОБСЄ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.osce.org>.
10. Офіційний сайт МАГАТЕ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.iaea.org>.
11. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.imf.org>.
12. Червоний список МСОП [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.iucnredlist.org>.
13. Офіційний вісник України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ovu.com.ua/>

Перелік міжнародних документів:

1. Статут Організації Об'єднаних Націй 1945 р.
2. Статут Ліги Націй 1919 р.
3. Версальський мирний договір від 28 червня 1919 р.
4. Декларація про заборону застосування розривних і запалювальних куль, Санкт-Петербург, 29 листопада 1868 р.
5. Гаазька конвенція (I) про мирне розв'язання міжнародних зіткнень, 29 липня 1899 р.
6. Гаазька конвенція (II) про закони і звичаї сухопутної війни, 29 липня 1899 р.
7. Заключний акт Міжнародної мирної конференції. Гаага, 29 липня 1899 р.
8. Декларація про незастосування куль, що легко розвертаються або сплющуються (кулі "дум-дум"). Гаага, 29 липня 1899 р.

9. Декларація про незастосування снарядів, маючих єдиним призначенням розповсюджувати задушливі чи шкідливі гази. Гаага, 29 липня 1899 р.
10. Гаазька конвенція (I) про мирне розв'язання міжнародних зіткнень, 18 жовтня 1907 р.
11. Гаазька конвенція (IV) про закони та звичаї сухопутної війни. Додаток: Положення про закони та звичаї сухопутної війни, 18 жовтня 1907 р.
12. Гаазька конвенція (V) про права та обов'язки нейтральних держав та осіб у разі сухопутної війни, 18 жовтня 1907 р.
13. Гаазька конвенція (VIII) про встановлення підводних мін, що автоматично підриваються від дотику, 18 жовтня 1907 р.
14. Гаазька конвенція (XIII) про права та обов'язки нейтральних держав у разі морської війни, 18 жовтня 1907 р.
15. Заключний акт Другої міжнародної мирної конференції. Гаага, 18 жовтня 1907 р.
16. Декларація про заборону метання снарядів и вибухових речовин з повітряних куль. Гаага, 1907 р.
17. Договір про використання підводних човнів і шкідливих газів під час війни. Вашингтон, 6 лютого 1922 р.
18. Протокол про заборону застосування на війні задушливих, отруйних та інших подібних газів і бактеріологічних засобів. Женева, 17 червня 1925 р.
19. Договір про відмову від війни як засобу національної політики (Пакт Бріана-Келлога). Вашингтон, 1928 р.
20. Договір про відмову від війни як засобу національної політики (Пакт Бріана-Келлога). Вашингтон, 1928 р.
21. Манільська декларація про мирне вирішення міжнародних спорів 1928 р.
22. Договір про обмеження та скорочення морських озброєнь, Лондон, 22 квітня 1930 р.
23. Женевська конвенція (I) про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях, 12 серпня 1949 р.
24. Женевська конвенція (II) про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі, 12 серпня 1949 р.
25. Женевська конвенція (III) про поводження з військовополоненими, 12 серпня 1949 р.
26. Женевська конвенція (IV) про захист цивільного населення під час війни, 12 серпня 1949 р.
27. Додатковий протокол I до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів. Женева, 8 червня 1977 р.
28. Додаток 1 до Додаткового протоколу I. Правила, що стосуються розпізнавання. Женева, 8 червня 1977 р.
29. Додаток 2 до Додаткового протоколу I. Посвідчення журналіста, що перебуває у небезпечній командировці. Женева, 8 червня 1977 р.
30. Додатковий протокол II до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру. Женева, 8 червня 1977 р.

31. Додатковий протокол III до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується прийняття додаткової розпізнавальної емблеми. Женева, 8 грудня 2005 р.
32. Лондонська конвенція про визначення агресії 1933 р.
33. Міжамериканський договір про ненапад і узгоджувальну процедуру 1933 р.
34. Статут СНД від 1993 р.
35. Пакт Ліги арабських держав 1945 р.
36. Статут Міжнародного Суду ООН 1945 р.
37. Статут Організації американських держав 1948 р.
38. Американський договір про мирне врегулювання (Боготський пакт) 1948 р.
39. Північноатлантичний пакт 1949 р.
40. Брюссельська конвенція про відповідальність операторів ядерних суден 1963 р.
41. Статут Міжнародного агентства з атомної енергії 1956 р.
42. Договір про Антарктику 1959 г.
43. Паризька конвенція про відповідальність перед третьою стороною у сфері ядерної енергії 1960 р.
44. Договір про заборону випробувань ядерної зброї в атмосфері, у космічному просторі й під водою 1963 р.
45. Договір про нерозповсюдження ядерної зброї 1968 р.
46. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН, 1970 р.
47. Договір про заборону розміщення на дні морів і океанів і в його надрах ядерної зброї та інших видів зброї масового знищення 1971 р.
48. Резолюція XXIX сесії ГА ООН “Визначення агресії” від 14.12.74 р.
49. Заключний акт Ради з безпеки і співробітництва в Європі 1975 р.
50. Конвенція про заборону військового або будь-якого ворожого використання засобів впливу на природне середовище, 10 грудня 1976 г.
51. Заключний акт Конференції ООН про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатись такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибірккову дію. Женева, 10 жовтня 1980 р.
52. Протокол про заборону або обмеження застосування запалювальної зброї до Конвенції про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатись такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибірккову дію, (Протокол III). Женева, 10 жовтня 1980 р.
53. Протокол про осколки, які не піддаються виявленню до Конвенції про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатись такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибірккову дію, (Протокол I). Женева, 10 жовтня 1980 р.
54. Декларація про запобігання й усунення спорів і ситуацій, що можуть загрожувати міжнародному миру і безпеці, та про роль ООН у цій сфері : Резолюція 43/51 від 5 грудня 1988 р.
55. Підсумковий документ Віденської зустрічі держав-учасниць Ради з безпеки і співробітництва в Європі 1989 р.
56. Принципи врегулювання спорів і положення процедури НБСЄ з мирного врегулювання спорів. Валлетта, 8 лютого 1991 р.

57. Результати наради НБСЄ з мирного врегулювання спорів 1992 р.
58. Празький документ про подальший розвиток інститутів і структур НБСЄ 1992 р.
59. Договір між СРСР і США про обмеження систем протиракетної оборони 1972 р. (Договір про ПРО).
60. Угода між урядом СРСР і урядом США про запобігання інцидентам у відкритому морі й повітряному просторі над ним 1972 р.
61. Тимчасова Угода між СРСР і США про деякі заходи в області обмеження стратегічних наступальних озброєнь 1972 р. (ОСВ-1).
62. Угода СРСР і США про запобігання ядерній війні 1973 р.
63. Договір між СРСР і США про обмеження підземних випробувань ядерної зброї 1974 р.
64. Договір про обмеження стратегічних наступальних озброєнь між СРСР і США 1979 р. (ОСВ-2).
65. Конвенція про фізичний захист ядерного матеріалу 1980 р.
66. Договір про безядерну зону у південній частині Тихого океану 1985 р.
67. Договір між СРСР і США про ліквідацію їхніх ракет середньої дальності й меншої дальності 1987 р.
68. Угода СРСР і США про запобігання небезпечній військовій діяльності 1989 р.
69. Договір СРСР і США про скорочення й обмеження стратегічних наступальних озброєнь 1991 р. (СНВ-1).
70. Договір СРСР і США про скорочення й обмеження стратегічних наступальних озброєнь 1991 р. (СНВ-1).
71. Договір про подальше скорочення й обмеження стратегічних наступальних озброєнь 1993 р. (СНВ-2).
72. Договір про подальше скорочення й обмеження стратегічних наступальних озброєнь 1993 р. (СНВ-2).
73. Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення і застосування хімічної зброї та про її знищення, 13 січня 1993 р.
74. Конвенція Ради Європи про цивільну відповідальність за збиток, заподіяний у результаті небезпечної для навколишнього природного середовища діяльності, 1993 р.
75. Протокол про засліплюючу лазерну зброю (Протокол IV) до Конвенції про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатись такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невивіркову дію, Нью-Йорк, 13 жовтня 1995 р.
76. Договір про всеосяжну заборону ядерних випробувань 1996 р.
77. Протокол про заборону або обмеження застосування мін, мін-пасток та інших пристроїв з поправками, внесеними 3 травня 1996 р. (Протокол II з поправками, внесеними 3 травня 1996 р.), що додається до Конвенції про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатись такими, що завдають надмірних пошкоджень або мають невивіркову дію, 10 жовтня 1980 р.
78. Конвенція про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення, 18 вересня 1997 р.

79. Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом 1997 р.
80. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 р.
81. Міжнародний кодекс поведінки по запобіганню розповсюдження балістичних ракет 2002 г.
82. Договір між США та Російською Федерацією про скорочення стратегічних наступальних потенціалів 2002 р.
83. Протокол про вибухонебезпечні предмети - наслідки війни до Конвенції про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатись такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибіркову дію, (Протокол V), 28 листопада 2003 р.
84. Лісабонська декларація по моделі загальної і всеосяжної безпеки для Європи XXI століття

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ ПЕРЕВІРКИ ЗНАТЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК СТУДЕНТІВ (ЕКЗАМЕН)

1. Поняття міжнародної безпеки. Завдання забезпечення міжнародної безпеки.
2. Міжнародно-правові основи й засоби забезпечення міжнародної безпеки. Сучасні концепції міжнародної безпеки.
3. Міжнародно-правове регулювання використання сили. Поняття агресії.
4. Поняття, зміст і сутність права міжнародної безпеки.
5. Система права міжнародної безпеки. Співвідношення права міжнародної безпеки з міжнародним гуманітарним правом.
6. Суб'єкти права міжнародної безпеки.
7. Міжнародні міжурядові організації як суб'єкти права міжнародної безпеки.
8. Система джерел права міжнародної безпеки.
9. Принципи права міжнародної безпеки. Спеціальні принципи міжнародної безпеки, їх нормативний характер.
10. Становлення права міжнародної безпеки.
11. Поняття, рівні й види колективної безпеки.
12. Формування системи колективної безпеки.
13. Поняття універсальної системи колективної безпеки.
14. Формування універсальної системи колективної безпеки.
15. Загальна характеристика системи колективної безпеки в рамках ООН.
16. Колективні заходи по запобіганню й усуненню загрози миру й актів агресії, обмеженню й скороченню озброєнь.
17. Система підтримання миру й безпеки за Статутом ООН. Превентивні дії ООН по запобіганню порушення миру.
18. Діяльність Генеральної Асамблеї ООН з питань міжнародної безпеки.
19. Склад і компетенція Ради Безпеки ООН. Дії Ради Безпеки ООН у випадку загрози миру, порушень миру й актів агресії.
20. Регіональні системи колективної безпеки: загальна характеристика. Регіональні організації в системі колективної безпеки.
21. Регіональні конфлікти. Урегулювання регіональних конфліктів.
22. Європейська система колективної безпеки. Заключний акт Народи з безпеки й співробітництва в Європі 1975 р. Участь України в загальноєвропейському процесі.
23. Організація Північноатлантичного договору (НАТО). Цілі і структура Організації Північноатлантичного договору. Операції НАТО проти Югославії 1999 р. і міжнародна безпека.
24. Організація американських держав.
25. Асоціація держав Південно-Східної Азії. Договір про оборону Південно-східної Азії.
26. Система колективної безпеки в рамках СНД.
27. Ліга арабських держав.
28. Організація африканської єдності.
29. Організація ісламська конференція.
30. Операції ООН з підтримання миру. Умови проведення операцій ООН з підтримання миру. Статус миротворців.

31. Операції багатонаціональних сил з відновлення й підтримання миру, створені за мандатом ООН поза рамками ООН.
32. Участь України в діяльності з підтримання міжнародного миру і безпеки. Проблема гуманітарної інтервенції.
33. Поняття роззброєння. Загальне й повне роззброєння, часткове роззброєння. Правові основи роззброєння. Положення Уставу ООН щодо роззброєння.
34. Становлення принципу роззброєння та його збагачення новими нормативними елементами. Обмеження озброєнь.
35. Заходи щодо роззброєння. Міжнародно-правові проблеми роззброєння.
36. Заборона й ліквідація зброї масового знищення. Режими нерозповсюдження зброї масового знищення.
37. Звичайні озброєння й роззброєння.
38. Ракетно-ядерне роззброєння.
39. Характеристика угод по роззброєнню. Універсальні та регіональні міжнародні договори у сфері роззброєння.
40. Міжнародні угоди про заборону розробки, виробництва, накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) і токсичної зброї, хімічної зброї та про їх знищення.
41. Можливість застосування ядерної зброї і міжнародне право. Зобов'язання ядерних держав про незастосування першими ядерної зброї.
42. Система нерозповсюдження ядерної зброї.
43. Заборона ядерних випробувань. Відмова України від ядерної зброї.
44. Скорочення й ліквідація ядерних стратегічних наступальних озброєнь.
45. Положення міжнародного права щодо заборони хімічної зброї.
46. Поетапна заборона хімічної зброї. Категорії хімічної зброї.
47. Організація по забороні хімічної зброї (ОЗХЗ).
48. Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення і застосування хімічної зброї та про її знищення, 13 січня 1993 р. Участь держав у конвенції.
49. Міжнародна конференція по забороненою хімічної зброї, Берлін, 25-27 жовтня 2007 р.
50. Питання застосування токсичних хімікатів у правоохоронних цілях. Проблема застосування інкапаситантів.
51. Становлення заборони біологічної і токсичної зброї. Поняття біологічної зброї.
52. Протокол про заборону застосування на війні задушливих, отруйних та інших подібних газів і бактеріологічних засобів. Женева, 17 червня 1925 р.
53. Конвенція про заборону розробки, виробництва та накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) і токсичної зброї та про їх знищення, 10 квітня 1972 р. Проблема контролю за виконанням Конвенції.
54. Скорочення військових потенціалів держав до меж розумної достатності. Доктрина стримування.
55. Скорочення звичайних збройних сил у Європі.
56. Контроль за поширенням легкої й стрілецької зброї.
57. Заходи щодо запобігання ядерної війни, стримуванню гонки озброєнь і зміцненню довіри між державами.

58. Угоди по запобіганню раптового нападу й інцидентів на морі, по попередженню випадкового або несанкціонованого застосування ядерної зброї.
59. Значення заходів по зміцненню довіри закріплених у Заключному акті 1975 р. і інших документах загальноєвропейського процесу.
60. Міжнародний контроль за роззброєнням. Нерозривний зв'язок заходів зміцнення довіри із заходами міжнародного контролю. Види й форми контролю.
61. Угоди по запобіганню раптового нападу й інцидентів на морі, по попередженню випадкового або несанкціонованого застосування ядерної зброї. Концепція відкритого неба.
62. Рух неприєднання на сучасному етапі.
63. Поняття демілітаризації та нейтралізації території або просторової сфери. Без'ядерні зони. Зони миру.
64. Сучасний нейтралітет і його роль у підтримці міжнародного миру й безпеки. Види нейтралітету.
65. Демілітаризація державної території. Демілітаризація Аланських островів. Демілітаризація архіпелагу Шпицберген. Демілітаризована зона уздовж 38-ї паралелі. Демілітаризація Суецького каналу.
66. Демілітаризація міжнародних просторів. Демілітаризація дна морів і океанів.
67. Демілітаризація й нейтралізація небесних тіл і часткова демілітаризація космічного простору.
68. Демілітаризація й нейтралізація Антарктики.
69. Невійськові аспекти міжнародної безпеки. Сучасні загрози міжнародної безпеки.
70. Міжнародне регулювання енергетичної безпеки.
71. Міжнародне регулювання екологічної безпеки. Міжнародно-правове регулювання у сфері забезпечення ядерної безпеки й радіаційного захисту.
72. Сучасні аспекти продовольчої безпеки.
73. Торгівля зброєю й міжнародне право.
74. Тероризм як загроза міжнародній безпеці.
75. Договір по відкритому небу й міжнародна безпека.
76. Загальний огляд зовнішньополітичної діяльності Української держави, її членство у міжнародних організаціях.
77. Без'ядерний статус України: історія та сучасність.
78. Система воєнної безпеки на території України: сучасні виклики та загрози.
79. Актуальність міжнародної інформаційної безпеки для сучасної Української держави.
80. Участь України у міжнародних заходах забезпечення міжнародної соціальної безпеки.
81. Транскордонне переміщення відходів за законодавством України.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН СПЕЦКУРСУ	4
ЛЕКЦІЙНІ ЗАНЯТТЯ, ЇХ ЗМІСТ І ОБСЯГ	5
ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	7
САМОСТІЙНА РОБОТА	10
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	11
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК СТУДЕНТІВ (ЕКЗАМЕН)	25

Харитонов Р.Ф., Чайковський Ю.В.,

ПРАВО МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Навчально-методичний посібник